

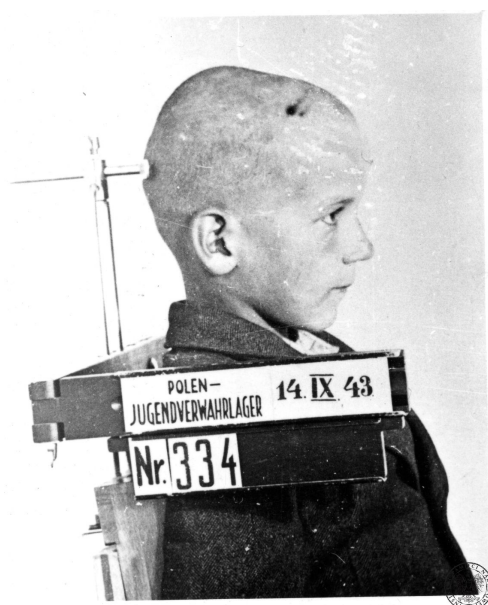
Edukacja IPN

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/oben/lodz/wystawy-w-regionie/wystawy-do-wypozyczenia/129742,Wystawa-Dzieci-z-Przemyslowej-niemiecki-oboz-w-Lodzi-19421945-Kinder-von-der-Prz.html>

17.04.2024, 04:09

Wystawa „»Dzieci z Przemysłowej« - niemiecki obóz w Łodzi (1942-1945)” / „»Kinder von der Przemysłowa-Straße«. Ein deutsches Lager in Lodz (1942-1945)”

Staraniem Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Łodzi powstała wystawa o obozie dla polskich dzieci i młodzieży przy ul. Przemysłowej w Łodzi. Ekspozycję przygotowano w trzech wersjach językowych: polskiej, angielskiej i niemieckiej. Poniżej prezentujemy wybór tekstów z wystawy w języku polskim i niemieckim (PL/ DE)

Fotografie policyjne małoletnich więźniów z niemieckiego obozu pracy dla polskich dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi: Wojciech Papież (nr 334); Jerzy Grenda (nr 343), Brygida Sierant. /Instytut

Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi/

Polizeifotos minderjähriger Häftlinge im deutschen Arbeitslager für polnische Kinder in der Przemysłowa-Straße in Lodz: Wojciech Papież (Nr. 334); Jerzy Grenda (Nr. 343), Brygida Sierant. /Institut für Nationales Gedenken (IPN) Zweigniederlassung Lodz/

Po zakończeniu drugiej wojny światowej pamięć o niemieckim obozie pracy dla polskich dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi – usytuowanym na terenie Litzmannstadt Ghetto – zaczęła słabnąć, a niemal wszelkie pozostałości po nim uległy zniszczeniu.

Najwięcej materiałów na temat obozu zebrała Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Łodzi, która prowadziła w tej sprawie śledztwo od 1969 r. W grudniu 1970 r. zatrzymano w Łodzi byłą funkcjonariuszkę obozową Eugenię Pol (do 1945 r. posługiwała się nazwiskiem Pohl), która w czasie wojny podpisała volkslistę i pracowała w obozie od 1943 r. Sądono ją w latach 1972–1975 i za zbrodnie na dzieciach skazano na 25 lat więzienia. Pol wolność odzyskała w 1989 r. i powróciła do Łodzi, gdzie zmarła 2003 r.

Eugenia Pol nie była jedynym funkcjonariuszem obozowym skazanym przez polski wymiar sprawiedliwości. W listopadzie 1945 r. powieszono Sydonię Bayer, zaś rok później stracono Edwarda Augusta. Procesu nie doczekał natomiast Teodor Busch, zakatowany w celi przez współwięźniów w 1945 r. Nie osądzono również polskich pracowników zatrudnionych przez niemiecki Urząd Pracy w obozie, choć w trakcie przygotowań do procesu przeciwko Pol zbierano od nich zeznania.

Nach dem Ende des Zweiten Weltkriegs begann die Erinnerung an das deutsche Arbeitslager für polnische Kinder in der Przemysłowa-Straße in Lodz - gelegen im Ghetto Litzmannstadt - zu verblassen, und fast alles, was noch vom Lager übrig geblieben ist, wurde zerstört.

Die meisten Materialien über das Lager wurden jedoch von der Bezirkskommission zur Untersuchung von Naziverbrechen in Lodz gesammelt, die seit 1969 in dieser Angelegenheit ermittelt hatte. Im Dezember 1970 wurde eine ehemalige Lagerfunktionärin, Eugenia Pol (bis 1945 benutzte sie den Namen Pohl) in Lodz festgenommen. Während des Krieges unterschrieb sie die Volksliste und arbeitete ab 1943 im Lager. 1972-1975 wurde ihr der Prozess gemacht und sie wurde für ihre Verbrechen an Kindern zu 25 Jahren Haft verurteilt. Sie erlangte 1989 ihre Freiheit wieder und kehrte nach Łódź zurück, wo sie 2003 starb.

Eugenia Pol war nicht die einzige Vertreterin des Lagerpersonals, die von der polnischen Justiz verurteilt wurde. Im November 1945 wurde Sydonia Bayer gehängt und ein Jahr später wurde Edward August hingerichtet. Teodor Busch, der 1945 in der Gefängniszelle von seinen Mithäftlingen zu Tode geprügelt worden war, konnte kein Prozess mehr gemacht werden. Auch die polnischen Arbeiter, die vom deutschen Arbeitsamt im Lager beschäftigt waren, wurden nicht vor Gericht gestellt, obwohl bei den Ermittlungen für den Prozess gegen Pol Zeugenaussagen von ihnen gesammelt wurden.

Więźniarki obozu, za nimi nadzorkczynie Eugenia Pol. /Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi/

*Lagerhäftlinge, hinter ihnen Aufseherin Eugenia Pol. /Institut für Nationales Gedenken (IPN)
Zweigniederlassung Lodz/*

Orzekający w jej procesie Wojewódzki Sąd w Łodzi nie potwierdził informacji byłego więźnia obozu i funkcjonariusza Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu Józefa Witkowskiego (do 1961 r. posługiwał się nazwiskiem Gacek), że do obozu trafiło ogółem ok. 12 000 nieletnich i przeżyło z nich jedynie 900 dzieci. Za materiał dowodowy nie uznano również jego publikacji *Hitlerowski obóz koncentracyjny dla małoletnich w Łodzi*, którą wydano w 1975 r. w nakładzie 2 700 egzemplarzy. Dlatego sąd oraz Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce stopniowo obniżają liczbę więźniów obozu i jego ofiar. Ostateczne dane sugerują, że przez niemiecki obóz w Łodzi przeszło od 2 000 do ponad 3 000 polskich dzieci. niespełna 200 więźniów zmarło lub zostało zamordowanych, choć z imienia i nazwiska ustalono jedynie jedną trzecią ofiar.

Koncepcja powołania obozu dla polskich dzieci pojawiła się już latem 1941 r. Wzorowano się na podobnym ośrodku pracy dla nieletnich Niemców w Moringen (Mohringen/Solling) w Dolnej Saksonii, gdzie więziono również chłopców z Czechosłowacji oraz Polski.

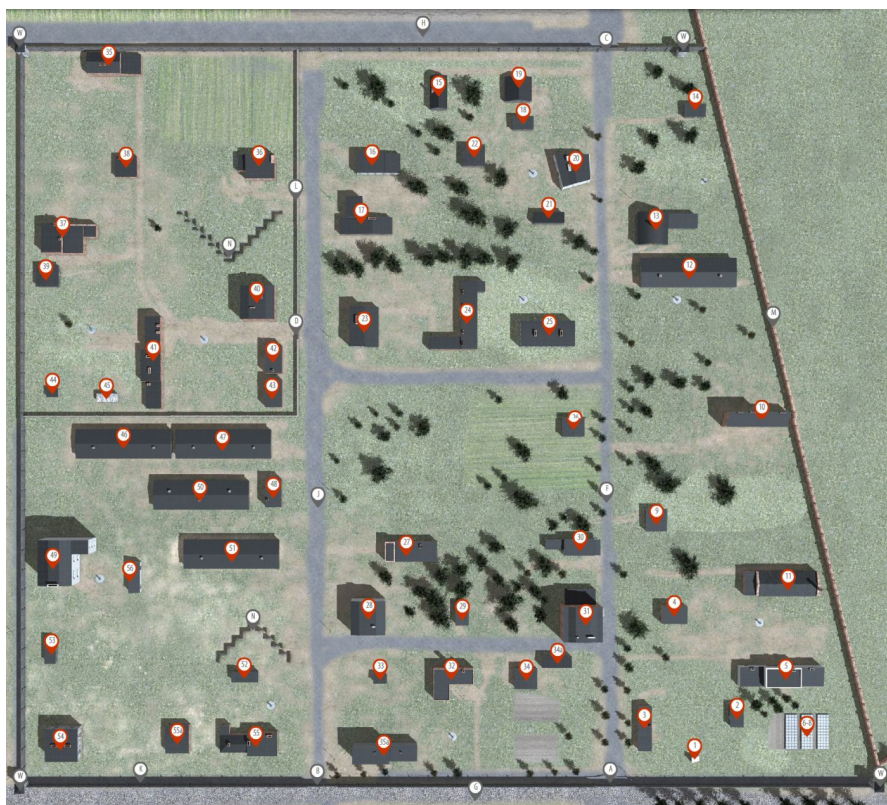
W czerwcu 1942 r. z Litzmannstadt Ghetto Niemcy wyłączyli pięciohektarową działkę, przeznaczając ją pod obóz pracy dla polskich dzieci. Strefę wyznaczono w kwartale ulic Górniczej, Emilii Plater, Brackiej i Przemysłowej. Na potrzeby kacetu wykorzystano kilkanaście przedwojennych budynków, które wcześniej przez dwa lata użytkowali zamknięci w getcie Żydzi.

Das Woiwodschaftsgericht Łódź, das im Prozess gegen Eugenia Pol entschied, bestätigte die Information eines ehemaligen Lagerhäftlings und Beamten des Woiwodschafts-Sicherheitsamtes in Wrocław, Józef Witkowski (bis 1961 benutzte er den Namen Gacek), nicht, dass insgesamt etwa 12000 Minderjährige in das Lager eingewiesen worden seien und nur 900 von ihnen überlebt hätten. Auch seine Publikation „Nazi-Konzentrationslager für Minderjährige in Lodz“, die 1975 in einer Auflage von 2700 Exemplaren erschien, wurde nicht als Beweismittel anerkannt. Daher reduzierten das Gericht und die Hauptkommission zur Untersuchung von Naziverbrechen in Polen schrittweise die Zahl der Häftlinge im Lager und die der Opfer.

Die endgültigen Zahlen deuten darauf hin, dass zwischen 2000 und mehr als 3000 polnische Kinder das deutsche Lager in Lodz durchlaufen haben. Weniger als 200 Häftlinge starben oder wurden ermordet, wobei nur ein Drittel der Opfer namentlich identifiziert werden konnte.

Die Idee, ein Lager für polnische Kinder einzurichten, entstand bereits im Sommer 1941. Vorbild war ein ähnliches Arbeitslager für minderjährige Deutsche im niedersächsischen Moringen (Mohringen/Solling), in dem auch Jungen aus der Tschechoslowakei und Polen inhaftiert waren.

Im Juni 1942 grenzten die Deutschen ein fünf Hektar großes Grundstück aus dem Ghetto Litzmannstadt aus, um darauf ein Arbeitslager für polnische Kinder zu errichten. Die Zone wurde im Viertel, das durch die Straßen Górnicza, Emilii Plater, Bracka und Przemysłowa abgesteckt war, ausgewiesen. Etwa ein Dutzend Vorkriegsgebäude, die zuvor die im Ghetto inhaftierten Juden zwei Jahre lang benutzten, wurden für die Lagerzwecke umgewidmet.

Plan obozu z rekonstruowanymi obiektami – widok z góry. Wewnątrz obozu wygradzono mniejszą strefę dla więźniarek, widoczne zygzaki to szczeliny przeciwlotnicze. Kadra obozowa dysponowała natomiast schronem, oznaczonym na planie numerem „1”. /Niemiecki obóz dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi – narzędzie multimedialne, oprac.: Artur Ossowski (autor), Sebastian Kokoszewski (projekt graficzny), Łódź 2018 r./IPN Oddział w Łodzi/

Ein Plan des Lagers mit rekonstruierten Objekten – Ansicht von oben. Im Inneren des Lagers war eine kleinere Zone für weibliche Häftlinge eingezäunt, die sichtbaren Zickzacklinien waren Flakgräben. Das Lagerpersonal hingegen verfügte über einen Schutzbunker, der auf dem Plan mit der Nummer „1“ eingezeichnet ist. /Deutsches Arbeitslager für polnische Kinder in der Przemysłowa-Straße in Lodz. Ein multimediales Werkzeug, entwickelt von: Artur Ossowski (Autor), Sebastian Kokoszewski (Grafikdesign), Łódź 2018 /Institut für Nationales Gedenken (IPN) Zweigniederlassung Lodz/

Pierwszych więźniów w łódzkim obozie zarejestrowano 11 grudnia 1942 r., choć formalnie rozpoczął on działalność już dziesięć dni wcześniej. W niemieckiej terminologii określano go mianem *Polenjugendverwahrlager der Sicherheitspolizei in Litzmannstadt* (pol. Obóz Izolacyjny/Wychowawczy dla Młodych Polaków Policji Bezpieczeństwa w Łodzi), co wskazywało na

jego przeznaczenie, narodowościowy charakter, wiek więźniów oraz określało organ nadzorujący. Natomiast strona polska, opisując znaczenie obozu, eksponowała przede wszystkim cel jego powstania, charakter podległości i wiek osadzonych, stosując nazwę *Prewencyjny Obóz Policji Bezpieczeństwa dla Młodzieży Polskiej w Łodzi*.

Die ersten Häftlinge im Lager in Lodz wurden am 11. Dezember 1942 registriert, obwohl es zehn Tage zuvor offiziell in Betrieb genommen wurde. In der deutschen Terminologie wurde es als „Polenjugendverwahrlager der Sicherheitspolizei in Litzmannstadt“ bezeichnet, was auf den Zweck, den nationalen Charakter, das Alter der Häftlinge und die Aufsichtsbehörde hinwies. Die polnische Seite hingegen stellte bei der Beschreibung der Bedeutung des Lagers vor allem den Zweck seiner Errichtung, die Art der Unterordnung und das Alter der Häftlinge heraus und verwendete dabei den Namen Präventives Polnisches Jugendsicherheitspolizeilager in Lodz.

Wizytacja obozu przez szefa niemieckiej policji kryminalnej w Łodzi SS-Sturmbannführera Karla Ehrlicha, którego oddelegowano w grudniu 1941 r. z Chemnitz do Łodzi. /Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi/

Inspektion des Lagers durch den Leiter der deutschen Kriminalpolizei in Lodz, SS-Sturmbannführer Karl Ehrlich, der im Dezember 1941 aus Chemnitz nach Lodz entsandt wurde. /Institut für Nationales Gedenken (IPN) Zweigniederlassung Lodz/

Obóz z trzech stron opasano trzymetrowym płotem ze ściśle do siebie przylegających desek i zwieńczono drutem kolczastym (odwzorowanie przestrzeni obozowej metodą cyfrową). /*Niemiecki obóz dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi* - narzędzie multimedialne, oprac.: Artur Ossowski (autor), Sebastian Kokoszewski (projekt graficzny), Łódź 2018 r./IPN Oddział w Łodzi/

Das Lager war an drei Seiten mit einem drei Meter hohen Zaun aus eng anliegenden Brettern umzäunt, der oben mit Stacheldraht abgeschlossen war. (digitale Wiedergabe des Lagerraums). /Deutsches Arbeitslager für polnische Kinder in der Przemysłowa-Straße in Lodz. Ein multimediales Werkzeug, entwickelt von: Artur Ossowski (Autor), Sebastian Kokoszewski (Grafikdesign), Łódź 2018 /Institut für Nationales Gedenken (IPN) Zweigniederlassung Lodz/

Wzniesiono również cztery wieże strażnicze, które zrekonstruowano cyfrowo. /*Niemiecki obóz dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi* - narzędzie multimedialne, oprac.: Artur Ossowski (autor), Sebastian Kokoszewski (projekt graficzny), Łódź 2018 r./IPN Oddział w Łodzi/

Außerdem wurden vier Wachtürme errichtet, die hier digital rekonstruiert zu sehen sind. /Deutsches Arbeitslager für polnische Kinder in der Przemysłowa-Straße in Lodz. Ein multimediales Werkzeug, entwickelt von: Artur Ossowski (Autor), Sebastian Kokoszewski (Grafikdesign), Łódź 2018 /Institut für Nationales Gedenken (IPN) Zweigniederlassung Lodz/

Dziś utrwalając historię obozu sięgamy po nieliczne fotografie oraz odtwarzamy cyfrowo jego obiekty. Korzystamy z planu stworzonego na potrzeby procesu Eugenii Pol i porównujemy go ze zdjęciami Łodzi z okresu wojny, jak też z fotografiami lotniczymi z wczesnych lat powojennych. Do wystawy dołączamy również relacje więźniów i sądowe zeznania, odnosząc je do miejsc związanych z obozem.

Heute, wenn wir die Geschichte des Lagers aufzeichnen, greifen wir auf einige wenige Fotos zurück und stellen die Lagerobjekte digital nach. Wir verwenden den für den Prozess von Eugenia Pol erstellten Plan und vergleichen ihn mit Fotografien von Łódź aus der Kriegszeit sowie mit Luftaufnahmen aus den frühen Nachkriegsjahren. Wir fügen der Ausstellung auch Berichte von Häftlingen und vor Gericht gemachte Aussagen bei und bringen sie in Bezug zu Orten, die mit dem Lager verbunden sind.

Dzieci z Przemysłowej

niemiecki obóz w Łodzi 1942–1945

Fotografie policyjne małych dzieci z niemieckiego obozu pracy dla polskich dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi; NN, Wojciech Papież (nr 334), Jerzy Grenda (nr 343), NN (nr 333), Brygida Sierant. [2]

Po okresie jednego roku pobytu we Wronkach wywieziono mnie wraz z innymi [osadzonymi] do karnego obozu pracy, przeznaczonego dla dzieci i młodzieży w Łodzi.

Zeznanie Henryka Chrzanowskiego (ur. 1928 r. w Bydgoszczy), 1969 r. [2]

Ja i moja siostra Krystyna [nazwisko po mężu Migacz] podpaliśmy jakieś zabudowania wspomnianego gospodarza i za to zostaliśmy osadzeni w łódzkim obozie.

Zeznanie Janusza Prusinowskiego (ur. 1934 r. w Warszawie), 1971 r. [2]

Od 15 maja 1944 r. byłam w obozie przy ul. Przemysłowej. Pobilałam się z niemieckimi dziewczynkami i za to wrocławskie gestapo zabrało mnie do Łodzi. W obozie byłam do czasu wyzwolenia.

Zeznanie Marianny Kowalewskiej (ur. 1928 r.), 1975 r. [2]

Jej rodzice zajmują się przemytem i stale są poza domem. W mieszkaniu znaleziono nielegalne zapasy żywności, dlatego jej rodzice są wciąż poszukiwani z polecenia niemieckich władz sądowniczych w Poznaniu.

Niemieckie uzasadnienie skierowania do obozu Sabiny Waligórskiej (ur. 1929 r. w Poznaniu), 1943 r. [2]

Bez opieki rodzicielskiej, zaniedbana w wyglądzie, w kilku przypadkach kierowała mniejszymi dziećmi, które umiejętnie wchodziły do sklepów i kradły kartki żywnościowe.

Niemieckie uzasadnienie skierowania do obozu Augustyny Barowiec (ur. 1929 r. w Jaworznie), 1943 r. [2]

Matka nie troszczyła się o dzieci i nie miała stałego miejsca pobytu i wciąż ukrywała się nie chcąc być wywiezioną do pracy w Niemczech.

Niemieckie uzasadnienie skierowania do obozu Teresy Małeckiej (ur. 1929 r. w Gnieźnie), 1943 r. [2]

Autór: Artur Ossowski (IPN Oddział w Łodzi)

Projekt plastyczny i skład: Urszula Szczyńska

Recenzenci naukowcy: dr Iwona Demczyk (IPN Oddział we Wrocławiu), dr Joanna Lubecka (IPN Oddział w Krakowie)

Recenzent plastyczny: Magdalena Ślądocka (IPN Oddział w Lublinie)

Wykorzystano na wystawie zdjęcia i relacje pochodzą z następujących archiwów lub publikacji:

(1) Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie/Wąskowe

Biurowo Historyczne

(2) Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi

[1] Niemiecki obóz dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi –

narzędzie multimedialne, oprac.: Artur Ossowski (autor), Sebastian

Kokaszewski (projekt graficzny), Łódź 2018 r./IPN Oddział w Łodzi

Druk: SATOR/druk.pl

Łódź 2020 r.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Łodzi

Pliki do pobrania

[Wersja elektroniczna wystawy w języku polskim \(pdf, 46.35 MB\) 11.01.2021 09:27](#)

[Wersja elektroniczna wystawy w języku niemieckim \(pdf, 66.15 MB\) 11.01.2021 09:28](#)

zdjęcie zajawkowe

Opcje strony